

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Біла І. М. Психолого-педагогічні засади технологічного підходу до розвитку творчого мислення особистості. У статті розглядається технологічний підхід до розвитку творчого мислення особистості. Він передбачає особистісно-орієнтоване навчання, яке визначає зміщення акценту з інформаційно-гностичного підходу на розвивальний та діяльнісний, в основі якого формування особистості, здатної до активної творчої діяльності, розв'язування задач, творчого, критичного мислення. Технологія розвитку творчого мислення, яка передбачає керівництво процесом навчання, організацію та мотивацію пізнавальної діяльності учнів і контроль цієї діяльності, включає педагогічне цілевизначення, змістовні, інформаційно-предметні і процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння знань, набуття умінь та формування особистісних якостей суб'єкта, його компетентностей і діагностику якості освітнього процесу. Ефективним розвивальним та діагностичним інструментарієм визначення якісної оцінки творчої мисленнєвої діяльності на всіх етапах онтогенезу є евристичні, проблемні, дослідницькі творчі задачі. Результатом впровадження в освітній процес технології розвитку творчого мислення є формування творчої особистості – суб'єкта діяльності, який виявляє розвинені творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, що забезпечують йому здатність породжувати якісно нові ідеї та цінності, а також сприяють саморозвитку та прогресу суспільства.

Ключові слова: технологічний підхід, освітній процес, творче мислення, технологія розвитку творчого мислення, творча задача.

Біла И. Н. Психолого-педагогические аспекты технологического подхода к развитию творческого мышления личности. В статье рассматривается технологический подход к развитию творческого мышления личности. Он предусматривает личностно-ориентированное обучение, которое определяет смещение акцента с информационно-гностического подхода на развивающий и деятельностный, в основе которого формирование личности, способной к активной творческой деятельности, решению задач, творческому, критическому мышлению. Технология развития творческого мышления, предусматривает руководство процессом обучения, организацию и мотивацию познавательной деятельности учащихся и контроль этой деятельности, включая педагогическое целеполагание, содержательные, информационно-предметные и процессуальные аспекты, направленные на усвоение знаний, приобретение умений и формирование личностных качеств субъекта, его компетенций и диагностику качества образовательного процесса. Эффективным развивающим и диагностическим инструментарием определения качественной оценки творческой мыслительной деятельности на всех этапах онтогенеза являются эвристические, проблемные, исследовательские творческие задачи. Результатом внедрения в образовательный процесс технологии развития творческого мышления является формирование творческой личности – субъекта деятельности, который проявляет развитые творческие способности, творческую мотивацию, творческие умения, обеспечивающие ему способность порождать качественно новые идеи и ценности, а также способствуют саморазвитию и прогрессу общества.

Ключевые слова: технологический подход, образовательный процесс, творческое мышление, технология развития творческого мышления, творческая задача.

Постановка проблеми. Шалений ритм сучасного життя ставить перед людиною складні соціально-економічні, політичні і культурні завдання. Зі

слів П. Щедровицького початок ХХІ ст. можна охарактеризувати як «час боротьби людських ресурсів – регіонів, культур і релігійних течій, що по-різному вибудовують техніки і технології самоорганізації людини. Ті країни і регіони, які не випрацюють адекватної антропологічної концепції й відповідних гуманітарних технологій можуть перетворитися на «звалище людських відходів» [17, с. 46].

Сьогодні як ніколи нам важливо мати здатність здобувати знання і використовувати їх для вирішення величезної кількості надзвичайно складних завдань. Перед кожним з нас стоїть безліч проблем: від вибору дієти, яка корисна для здоров'я чи одягу, який є одночасно і модним, і комфортним до вибору актуальної професії, актуального роду діяльності.

Науковці та практики із впевненістю стверджують, що ключовими навичками для багатьох професій стануть: критичне мислення, емоційний інтелект, вміння аналізувати і робити вибір з величезної кількості інформації, комунікація з людьми і машинами, креативність. Тож не дивно, що у світовому освітньому процесі з'явився новий тренд – навчання критично та креативно мислити. І це справді мало не найкорисніші вміння для людини.

Метою нашого дослідження є пошук шляхів розвитку мислення, удосконалення його функцій на етапі особистісного самоздійснення та саморозвитку.

Зауважимо, що наші навчальні заклади традиційно вимагають, щоб молоді люди вивчали, запам'ятовували, ефективно засвоювали інформацію, вміли вирішувати задачі, успішно адаптуватися, але, нажаль, сьогодні не віднайдено ефективного способу вирішення цих завдань.

Нові вектори суспільного розвитку, запити користувачів освітніми послугами стимулюють потребу в розробленні нових психолого-педагогічних конструкцій управління освітнім процесом. Освітня парадигма ХХІ століття наполегливо пропонує використовувати креативні психолого-педагогічні технології, суть яких полягає в творчому підході до вирішення проблеми організації педагогічного процесу, в ході якого інтереси і цінність особистості є домінуючим компонентом організації і змісту навчальної діяльності.

Аналіз наукових публікацій. Найкраще, на нашу думку, завданню ефективного управління освітнім процесом, його проектуванню та плануванню відповідає технологія розвитку творчого мислення, що має у своїй основі наукові теорії і концепції.

Так, науковим підґрунтям технологічного підходу в освітньому процесі є філософсько-психологічні положення культурно-історичного підходу до психічного розвитку людини та концепції його діяльнісної сутності (Л. С. Виготський, В. В. Давидов, О. В. Запорожець, Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтьєв, О. Р. Лурія, С. М. Максименко, С. Л. Рубінштейн); основні наукові положення про процес творчості, її роль у формуванні особистості (В. О. Моляко, Я. О. Пономарьов, В. А. Роменець, Б. М. Теплов); основні висновки досліджень винахідницької діяльності (Г. Я. Буш, С. М. Василейський, Т. В. Кудрявцев, Є. О. Мілерян, П. М. Якобсон); теоретичні надбання психології розв'язання творчих задач (А. В. Брушлинський, Л. Л. Гурова,

В. В. Знаков, А. Б. Коваленко, Ю. К. Корнілов, Г. С. Костюк, Л. А. Мойсеєнко, В. О. Моляко, С. Л. Рубінштейн, О. К. Тихомиров); принципи єдності теорії і практики, гуманізації та демократизації освіти.

Саме поняття «технологія» тісно пов'язане із поняттям технічного прогресу. Технологізація, як неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень, є суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері освіти. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «технологія» та «технологічний підхід» використовуються доволі широко. Слід врахувати, що термін «технологія» – грецького походження: *techné* – мистецтво, майстерність, *logos* - наука, закон; наука про майстерність [14].

У «Глосарії термінів з технологій освіти» (Париж, ЮНЕСКО) це поняття сформульовано як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, завдання якого – оптимізація форм освіти [3].

Виклад результатів дослідження. За основу свого дослідження ми обираємо поняття «технологія» як науково-обґрунтованої системи дій, операцій та процедур, які забезпечують цілеспрямований та поетапний розвиток особистості, її психологічних якостей та компетенцій.

Технологія розвитку творчого мислення, що є водночас і розвивальною, освітньою технологією, є комплексною інтегрованою системою, яка включає впорядковану кількість операцій та дій, що забезпечують педагогічне цілевизначення, змістовні, інформаційно-предметні і процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння знань, набуття умінь та формування особистісних якостей суб'єкта, його компетентностей і діагностику якості освітнього процесу.

Будь-яка розвивальна технологія передбачає керівництво процесом навчання, що включає організацію і мотивацію пізнавальної діяльності учнів і контроль цієї діяльності. Ці процеси безперервно взаємодіють: результат контролю впливає на зміст керівних дій, тобто змінює подальшу організацію навчальної діяльності [10, С. 395]. Технологічний процес завжди передбачає чітку послідовність операцій з використанням необхідних засобів за певних умов. Провідним у будь якій технології вважається детальне визначення кінцевого результату і точне досягнення його. А передумовами застосування поняття «технологія» щодо процесів у виробничій чи соціальній сферах, на думку І. М. Дичківської, є їх запрограмованість, окресленість кінцевих властивостей передбачуваного продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також реальне функціонування цих процесів [4, С. 56].

Освоєння та застосування різних розвивальних освітніх технологій, здатні значно прискорити процеси оновлення системи освіти загалом. Основний зміст застосування психологічних технологій полягає у внесенні змін у зміст, форми і напрями індивідуального розвитку особистості, її поведінки і світосприймання. Технологічний підхід передбачає особистісно-орієнтоване навчання, яке визначає зміщення акценту з інформаційно-гностичного підходу на розвивальний та діяльнісний, в основі якого формування особистості, здатної до активної творчої діяльності, розв'язування задач, творчого, критичного мислення.

Психологічні технології забезпечують умови розвитку особистості, здійснення її права на творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку. Саме технологія творчого мислення є технологією становлення творчої думки, формування творчої особистості. Ефективність її застосування ми визначаємо за наступними критеріями: розвиток творчого мислення, його властивостей (продуктивність, оригінальність, гнучкість), глибина, усвідомленість, системність засвоєння знань; розвиток ціннісних орієнтацій особистості; розвиток навичок рефлексії; самореалізація учасників освітнього процесу.

Кінцевим результатом впровадження в освітній процес технології розвитку творчого мислення є формування творчої особистості – суб'єкта діяльності, який виявляє розвинені творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, що забезпечують йому здатність породжувати якісно нові ідеї та цінності, які сприяють саморозвитку та прогресу суспільства.

Основним інструментом технологічного процесу є творче мислення як оригінальність і незвичність висловлюваних ідей, прагнення до інтелектуальної новизни у вирішенні завдання (проблеми), здатність бачити предмет (можливості його використання) під новим кутом зору і продукувати ідеї у невизначеній ситуації [14].

Тобто у технологічному процесі творче мислення – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого вирішення тієї чи іншої задачі. На думку науковців, (Г.Линдсей, К.С. Халл, Р.Ф. Томпсон), поруч із креативним, завжди йде критичне мислення, яке тестує запропоновані ідеї: чи можуть бути застосовані вони, і як можна їх удосконалити. Воно передбачає: аналіз, синтез і обґрунтування оцінки достовірності чи цінності інформації; вміння сприймати ситуацію глобально, шукати причини та альтернативні рішення; здатність не тільки відстоювати свою позицію, а й змінювати її на основі аргументів та фактів; вміння приймати непрості рішення. Тобто критичне мислення являє собою перевірку запропонованих рішень з метою визначення області їх можливого застосування [8, С. 231]. На думку С.Л. Рубінштейна, критичність – суттєва ознака зрілого розуму [15, С. 317].

Варто наголосити, що дієвою формою творчої діяльності, джерелом розвитку творчості, творчого мислення є творчі задачі. У тих випадках, коли людина довго і наполегливо вирішує важку для неї мисленнєву задачу або проблему мислення, як процес, виступає найбільш чітко. Проблемна ситуація є початковим моментом мисленнєвого процесу і саме проблемною ситуацією визначається залученість особистості у мисленнєву діяльність [15, С. 317].

Під задачею, як правило, розуміють задану або сформульовану самостійно проблему, що вимагає від суб'єкта визначених дій або знаходження відповіді на те чи інше запитання, що міститься в умові. Часто задача розглядається як деякий зовнішній чинник, що і зумовлює активність суб'єкта. Задача з поставленою метою і відсутністю засобів її досягнення і називається творчою, а мислення визначається як процес розв'язування творчих задач [11, С. 13].

В процесі самостійного розв'язування задач у суб'єкта накопичується досвід самостійного пошуку, формуються психічні структури, навички творчого

мислення, необхідні для успішної адаптації, ефективної діяльності. Розв'язування творчої задачі складає для суб'єкта певну складність, вимагає пошуку особливих засобів розв'язування (нових способів, методів). У випадку, коли суб'єкт не має таких готових засобів, він змушений у процесі розв'язування самостійно визначати, проектувати шлях і спосіб знаходження розв'язку.

На думку С.Л. Рубінштейна, мисленнева задача – це задача завжди творча, у результаті розв'язання мисленневої задачі виникає нове знання, що задовольняє необхідній видозміні ситуації [15, с. 317]. В процесі розв'язування мисленневої задачі або проблеми об'єкт, що пізнається, включається в нову систему відношень і завдяки цьому виявляється в новій якості. Все це зразу ж відкриває перспективу чи направленість мислення на пошук і відкриття до цього часу невідомих, але існуючих властивостей об'єкта [2, с. 135]. Саме цей момент дозволяє розглядати процес розв'язування творчої задачі як модель творчої діяльності.

Психологічна структура задачі, проблемної ситуації містить три головні компоненти (О.М. Матюшкін, О.К. Тихомиров): а) пізнавальну потребу, яка спонукає людину до інтелектуальної діяльності; б) невідоме знання чи спосіб дії (тобто предмет потреби), які досягається; в) інтелектуальні можливості людини, які включають її творчі здібності та минулий досвід, що наче визначають діапазон виникнення пізнавальної потреби [9, с. 34].

У будь-якому разі в процесі розв'язування задачі людина поступово чи стрибкоподібно прогнозує шукане і завдяки цьому формує, шукає, відкриває спосіб розв'язування, який на певній стадії процесу виступає, на її думку, як той, що найбільше підходить.

У процесі пошуку рішення задачі суб'єкт оперує не лише засвоєними знаннями і попереднім досвідом, але й видозмінює окремі ознаки понять, розкриває зміст, збагачує їх новими ознаками, змінює і розгортає саму задачу, в значній мірі творить нову інформацію та її активно переробляє. Якщо вдало застосовані процедури і методи пошуку, творчий пошук призводить до розв'язання.

Науковці розрізняють задачі за певними критеріями. Г.С. Костюк, враховуючи досить широке коло задач, які доводиться розв'язувати людині у процесі її діяльності, особливу увагу приділяє учбовим. Із системи учбових задач він вичленовує проблемні та неproblemні, пізнавальні, комунікативні й практичні. У цій класифікації знаходить своє відображення і диференціація за рівнем складності та проблемності [6, с. 423]. Глибокий аналіз структури, основних типів задач, способів та процесів їх розв'язування пропонує Г.О. Балл. У своїх дослідженнях він виділяє рутинні та нерутинні задачі. Для перших характерною ознакою є наявність алгоритму рішення, яким володіє суб'єкт, для інших – відсутність такого алгоритму. Типовим прикладом нерутинних задач є «проблемні ситуації» у проблемному або розвивальному навчанні [1, с. 65]. В.О. Моляко розглядає педагогічні ситуації-задачі та творчі задачі, вирішення яких відбувається в ускладнених (і навіть кризових та екстремальних) умовах. «Творчою задачею» він називає «таку, яка вся цілком являється новою,

незнайомою для суб'єкта, або ж, по меншій мірі, містить значну новизну, що і визначає значні розумові зусилля, спеціальний пошук, знаходження нового способу її розв'язування» [7, с. 207]. Розкриваючи особливості творчої задачі, Д. Пойя пише: «Задача, яку ви розв'язуєте може бути скромною, але вона кидає виклик вашій допитливості і змушує вас бути винахідливим і, якщо ви розв'язуєте її власними силами, то ви зможете відчувати напругу розуму, яка веде до відкриття і насолоджуватись радістю перемоги [12, с. 5]. Таким чином, розв'язування творчої задачі повинно призвести до чогось нового, до відкриття. Аналогічні погляди висловлюються в працях А.Ф. Есаулова, Т.В. Кудрявцева, О.М. Матюшкіна. Так, О.М. Матюшкін називає проблемною (творчою) задачею таку, яка вимагає виявлення нових відношень, не даних в умові задачі, або способів перетворення умов, які невідомі суб'єкту [9]. У свою чергу Я.О. Пономарьов вважає, що творчі задачі можна поділити на два класи. До першого – належать задачі, які можуть бути розв'язані засобами планомірного використання суб'єктом усвідомлюваних способів і прийомів. Другий клас задач складають ті задачі, протиріччя яких більш глибокі й розв'язування їх обов'язково опосередковується не усвідомлюваними спочатку знахідками. Суттєва ознака даного класу задач – обов'язкове залучення тих рівнів, які знаходяться у сфері неусвідомлюваного. Знання, отримані внаслідок розв'язання творчої задачі другого класу, можна інтерпретувати як стрибок у розвитку; знання, здобуті в результаті розв'язування творчих задач першого класу, – як поступовість у розвитку [13]. Те, що існує два види мислення, два шляхи розв'язування задач доводять і дослідження лауреата Нобелівської премії (2002) Д. Канемана. Протагоністом свідомого, раціонального мислення він називає емоційне, інтуїтивне мислення, яке не піддається алгоритмізації. Управління цим процесом будується за принципом створення умов, які сприяють виникненню інтуїтивного розв'язання [5].

Наразі найкращим засобом розвитку мисленнєвої діяльності на всіх етапах онтогенезу є евристичні, проблемні, дослідницькі творчі задачі, при розв'язуванні яких суб'єкт не лише самостійно використовує вже набуті знання, вміння, навички, але й відшуковує новий для них спосіб реалізації. Саме ці задачі можуть стати ефективним розвивальним та діагностичним інструментарієм визначення якісної оцінки творчої мисленнєвої діяльності.

Варто зазначити, що значимими є умови організації задачної ситуації. Для успішної мисленнєвої діяльності важливо правильно поставити задачу. Задача має відповідати завданням навчання, розвитку, особистим інтересам та прагненням суб'єкта, бути у «зоні найближчого розвитку» суб'єкта, тобто враховувати його розумові, вікові, індивідуальні потенції. За цих умов психічний процес пошуків і визначення шуканого, невідомого може стати відповідним етапом розумового розвитку індивіда.

Загалом узагальнені вміння розв'язування задач успішніше формуються за таких способів керівництва, які залишають місце для самостійного аналізу умов задачі, знаходження найбільш доцільних шляхів їх розв'язування. Навчаючись долати труднощі, що виникають при цьому, і

вирішуючи протиріччя, суб'єкт оволодіває гнучкими вміннями, які він легко переносить в нові ситуації. Все це сприяє розвитку критичного ставлення до результатів своєї діяльності, прагнення до постійної раціоналізації та вдосконалення об'єктів, що створює сприятливі умови для виявлення та всебічного розвитку творчих здібностей, мислення суб'єкта діяльності.

Вчені попереджають і про бар'єри та перешкоди, що складають загрозу творчому мисленню:

Конформізм, бажання бути схожим на іншого – основний бар'єр для творчого мислення. Людина побоюється висловлювати незвичайні ідеї через страх здатися смішною або не дуже розумною. Подібне відчуття може виникнути в дитинстві, якщо перші фантазії, продукти дитячого уяви, не знаходять розуміння у дорослих, і закріплюються в юності, коли молоді люди не хочуть надто відрізнитися від своїх однолітків.

Цензура (особливо внутрішня цензура) – другий серйозний бар'єр для творчості. Наслідки зовнішньої цензури ідей бувають досить драматичними, але внутрішня цензура набагато сильніше зовнішньої. Люди, які бояться власних ідей, схильні до пасивного реагування на навколишнє і не намагаються творчо вирішувати проблеми, які виникають. Іноді небажані думки придушуються ними в такій мірі, що взагалі перестають усвідомлюватися. *Superego* – так назвав Фрейд цього інтерналізованого цензора.

Третій бар'єр творчого мислення – це ригідність, часто формується в процесі шкільного навчання. Типові шкільні методи допомагають закріпити знання, прийняті на сьогоднішній день, але не дозволяють навчити ставити і вирішувати нові проблеми, покращувати вже існуючі рішення.

Четвертою перешкодою для творчості може бути бажання знайти відповідь негайно. Надмірно висока мотивація часто сприяє прийняттю непродуктивних, неадекватних рішень. Люди досягають великих успіхів у творчому мисленні, коли вони не пов'язані повсякденними турботами. Тому цінність щорічних відпусток полягає не стільки в тому, що, відпочивши, людина буде працювати краще, скільки в тому, що саме під час відпустки з більшою ймовірністю виникають нові ідеї [8, С. 231].

Перед тим, як зробити наукове відкриття, написати вірш або п'єсу або прийняти важливе політичне рішення, людина потребує не просто в відрізок часу, вільному від роздумів на цю тему. Бажано, щоб цей відрізок часу пройшов так, щоб ніщо не заважало вільної неусвідомлюваної або частково неусвідомлюваної роботі розуму. У таких випадках стадія дозрівання повинна складатися здебільшого з істинною розумової релаксації. З цієї точки зору було б цікаво розглянути біографії декількох сотень оригінальних мислителів і письменників. Наприклад, Альфред Уоллес¹ прийшов до теорії еволюції як природного відбору, лежачи на ліжку в пароплавної каюті під час нападу малярії; а Чарлз Дарвін внаслідок слабкого здоров'я був змушений проводити більшу частину доби в стані фізичної і розумової релаксації. Іноді мислителю вдається провести достатній час в стані релаксації завдяки схильності до неробства, яке він марно намагається побороти. Однак не виключено, що ча-

сто такий стан, яке він вважав неробством, насправді являє собою нагальну потребу в насиченому і безперервному фантазуванні [16, С. 298].

Гельмгольц, великий німецький фізик, виступаючи в 1891 р на банкеті на честь свого 70-річчя, описав, як до нього прийшло більшість його найбільш важливих думок. Він сказав, що після попереднього розгляду проблеми «з усіх боків ... вдалі ідеї приходять несподівано, без будь-якого зусилля, як натхнення. Що стосується мене, вони жодного разу не приходили до мене, коли розум мій був стомлений, або коли я сидів за письмовим столом ... Найбільш охоче вони приходили в голову, коли я повільно спускався по схилу порослого лісом пагорба в сонячний день».

Висновки. Очевидно, що одним із найбільш ефективних шляхів розвитку мислення, удосконалення його функцій, підвищення ефективності навчання, ефективного управління освітнім процесом є технологія розвитку творчого мислення, яка має у своїй основі наукові теорії і концепції та враховує всі необхідні умови розвитку мислення і можливі перешкоди. Саме креативні психолого-педагогічні технології, які ставлять суб'єкта в положення дослідника, експериментатора сприяють самоздійсненню та саморозвитку особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г. А. Теория учебных задач. Психолого-педагогический аспект / Г.А. Балл. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Брушлинский А. В. Мышление и прогнозирование: (Логико-психологический анализ) / А. В. Брушлинский – М.: Мысль, 1979. – 230 с.
3. Глосарій термінів з технології освіти. Париж.: ЮНЕСКО [Електронний ресурс], – 1989. – 44 с. – Режим доступу: <http://glossary.uis.unesco.org>
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І.М.Дичківська : Навчальний посібник. – К.: «Академвидав», 2004. – 352 с. (Альма-матер). С. 56-78.
5. Канеман Д. Мислення швидко і повільно / Деніел Канеман. – К.: Наш формат, 2017. – 480 с.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
7. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Е.И. Кульчицкая, В.А. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 316 с.
8. Линдсей Г., Халл К. С., Томпсон Р. Ф. Творческое и критическое мышление // Психология критического мышления. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
9. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М. Матюшкин – М.: Педагогика, 1972. – 168 с.
10. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология: Учебное пособие. – М.: Академический Проект, 2004. – 2-е изд., испр. и доп.. – С.395-406.
11. Петухов В. В. О двух определениях мышления / Психология критического мышления. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
12. Пойа Д. Как решить задачу / Д. Пойа – М.: Учпедгиз, 1961. – 207 с.
13. Пономарев Я. А. Психология творения / Я. А. Пономарев. – М.: Изд. Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд. НПО «МОДЭК», 1999. – 480 с.
14. Психологічна енциклопедія [Текст] / [авт.-упоряд. Степанов О. М.]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
15. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2001. – 720с.
16. Уоллес Г. Стадии решения мыслительной задачи // Психология мышления Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления. / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухова. М., АСТ: Астрель, 2008. – 672 с.

17. Щедровицкий П. Пространство свободы / Щедровицкий П. // Народное образование. – 1997. – № 1. – С. 46
18. https://uk.wikipedia.org/wiki/Творче_мислення

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Ball G. A. Teoriia uchebnykh zadach. Psikhologo-pedagogicheskii aspekt / G.A. Ball. – M.: Pedagogika, 1990. – 184 s.
2. Brushlinskii A. V. Myshlenie i prognozirovaniye: (Logiko-psikhologicheskii analiz) / A. V. Brushlinskii – M.: Mysl, 1979. – 230 s.
3. Glosarii terminiv z tekhnologii osviti. Parizh.: IuNESKO [Elektronnyi resurs], – 1989. – 44 s. – Rezhim dostupu: <http://glossary.uis.unesco.org>
4. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii / I.M.Dychkivska : Navchalnyi posibnyk. – K.: «Akademvydav», 2004. – 352 s. (Alma-mater). S. 56-78.
5. Kaneman D. Myslennia shvydke i povilne / Deniel Kaneman. – K.: Nash format, 2017. – 480 s.
6. Kostiuk H. S. Navchalno-vykhovnyi protses I psykhhichni rozvytok osobystosti. K.: Radianska shkola, 1989. – 608 s.
7. Kulchitckaia E. I. Siren odarennosti v sadu tvorchestva / E. I. Kulchitckaia, V.A. Moliako. – Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2008. – 316 s.
8. Lindsei G., Khall K. S., Tompson R. F. Tvorcheskoe i kriticheskoe myshlenie // Psikhologiya kriticheskogo mishleniia. – SPb.: Piter, 2000. – 512 s.
9. Matiushkin A. M. Problemnye situatsii v myshlenii i obuchenii / A. M. Matiushkin – M.: Pedagogika, 1972. – 168 s.
10. Morozov A. V., Chernilevskii D. V. Kreativnaia pedagogika i psikhologiya: Uchebnoe posobie. – M.: Akademicheskii Proekt, 2004. – 2-e izd., ispr. i dop.. – S.395-406.
11. Petukhov V. V. O dvukh opredeleniakh mishleniia / Psikhologiya kriticheskogo mishleniia. – SPb.: Piter, 2000. – 512 s.
12. Poia D. Kak reshit zadachu / D. Poia – M.: Uchpedgiz, 1961. – 207 s.
13. Ponomarev Ia. A. Psikhologiya tvoreniia / Ia.A. Ponomarev. – M.: Izd. Moskovskogo psikhologo-sotsialnogo instituta; Voronezh: Izd. NPO «MODEK», 1999. – 480 s.
14. Psykholohichna entsyklopediia [Tekst] / [avt.-uporiad. Stepanov O. M.]. – K.: Akademvydav, 2006. – 424 s.
15. Rubinshtein S. L. Osnovy obshchei psikhologii. – SPb.: Piter, 2001. – 720s.
16. Uolles G. Stadii resheniia myslitelnoi zadachi // Psikhologiya mishleniia Khrestomatiia po obshchei psikhologii. Psikhologiya myshleniia. / Pod red. Iu.B. Gippenreiter, V.V. Petukhova. M., AST: Astrel, 2008. – 672 s.
17. Shchedrovitckii P. Prostranstvo svobody / Shchedrovitckii P. // Narodnoe obrazovanie. – 1997. – № 1. – S. 46
18. https://uk.wikipedia.org/wiki/Творче_мислення

Bila I. M. Psychological and pedagogical principles of a technological approach to the development of creative thinking of the personality. At the present stage of the development of the psychological science the task of effective management of the educational process, its project and planning is the best reflected in the technology of the development of creative thinking, which is based on the scientific theories of the cultural-historical approach to mental development and the concept of person activity essence. Technological approach involves person-oriented learning, which determines the shift of emphasis from the information-gnostic approach to development and activity, which forms the basis of formation of a person capable of active creative activity, solving tasks and creative, critical thinking. Technology of development of creative thinking, which involves managing the process of learning, organizing and motivating cognitive activity of students and controlling this activity, includes pedagogical goal definition, meaningful, informational, substantive and procedural aspects, aimed at learning, acquisition of skills and the formation of personal qualities of the subject, his competencies and quality diagnostics of the educational process. Effective developmental and diagnostic tools for determining the qualitative assessment of creative thinking at all stages of ontogenesis are heuristic, problem,

research creative tasks, in which the subject not only independently uses acquired knowledge, skills, but also finds a new one for them. way of implementation. Tasks must correspond to the tasks of learning, development, personal interests and aspirations of the subject, to be in the "zone of the immediate development" of the subject, that is, to take into account his mental, age, individual potency. The result of the introduction into the educational process of the technology of the development of creative thinking is the formation of a creative personality - a subject of activity that manifests the developed creative abilities, creative motivation, creative skills that provide him the ability to generate qualitatively new ideas and values, and also contribute to self-development and the progress of society.

Key words: technological approach, educational process, creative thinking, technology of development of creative thinking, creative task.

Отримано 18.03.2019

УДК 159.92

Боровицька Олена Миколаївна

ПРИНЦИП ЗВОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В ПРОЦЕСІ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Боровицька О. М. Принцип зворотного зв'язку в процесі творчої взаємодії. Здійснюватиметься методологічний пошук одного з потенційних шляхів дослідження процесу творчої взаємодії. Такий процес бачиться водночас складним і значущим для розуміння природи творчості, тому й потребуватиме саме інтегрованої участі загальнонаукових принципів та методів дослідження. Пропонується принцип зворотного зв'язку як їхнє методологічне доповнення. Творча взаємодія розглядатиметься як цілісна система диспозицій, домінуючий рівень активності котрої утворюватимуть ціннісні орієнтації її учасників. Творчу взаємодію вважатимемо так звану проекцією актуалізованих переживань учасників, передумовами активації котрих слугуватимуть їхні детерміновані цінності. Інтердисциплінарне значення запропонованої проблематики обумовило звернення до затребуваного спеціального наукового знання, що інтегруватиме кібернетико-синергетичний підхід до її дослідження, й насамперед, у зв'язку з конкретним його призначенням – з'ясуванням ролі принципу зворотного зв'язку в процесі творчої взаємодії.

Ключові слова: творча взаємодія, принцип зворотного зв'язку, кібернетико-синергетичний підхід, диспозиція, фрейм.

Боровицкая Е. Н. Принцип обратной связи в процессе творческого взаимодействия. Будет осуществляться методологический поиск одного из потенциальных путей исследования процесса творческого взаимодействия. Таков процесс видится одновременно и сложным, и значимым для понимания природы творчества, поэтому требует интегрированного участия общенаучных принципов и методов исследования. Предлагается принцип обратной связи как их методологическое дополнение. Творческое взаимодействие рассматривается как целостная система диспозиций, доминирующий уровень активности которой образуют ценностные ориентации её участников. Творческое взаимодействие будем считать так называемой проекцией актуализированных переживаний участников, предпосылками активации которых послужат их детерминированные ценности. Интердисциплинарное значение предложенной проблематики обусловило обращение к востребованного специального научного знания, которое будет интегрировать кибернетико-синергетический подход к ее исследованию, и в первую очередь, в связи с конкретным его назначением – выяснением роли принципа обратной связи в процессе творческого взаимодействия.